

Pri jasnem vremenu je raztoplina v glažu čista. Če je pa čista kakor kristal ali ribje okó, se je dolgo lepega vremena nadjati. Če je raztoplina kalna in se z lepimi zvezdicami meša, se je hude ure bati. Velike po tekočini plavajoče nitke pomenjajo nevaren oblak. Če pa vidiš, da se nitke kviško vzdigujejo in pri vrhu obešajo, pomeni ti to sapo v zgornjem ozračji. Če se na strani glaža prekrasna, podolgasta, oblakom podobna kristalizacija napravi, znamenje je to, da od te strani bo veter pripihal, če le glaž popolnoma prost visí. Kadar se pa vidi, da se napravljajo kalni pa mikavni kristali, je to znamenje slabega vremena. Ko se jame mešanica v glažu kviško vzdigovati, in je lepi mozajiki podobna, bo vreme še slabeje. Če pogledaš na dno, in vidiš v glažu obilo pravemu kristalu podobnih ledcev po tleh, pričakuj mraza. Če omenjeni ledci ali kristali se vedno više in više vzdigujejo, se je vedno večega mraza bati. Čuda lepo! ako se prikazujejo nebesa zvezde v glažu, to sneg naznanuje; če se pa po vrhu tekočine led prepne, se oster mraz približuje.

Tako beremo v „Berl. Fremd.- und Anz. Bl.“ Nova iznajdba ni ta vremenik, al celó prazna ni, in dober kup je tudi. Tedaj se lahko poskusi — saj za kratek čas.

Glasi v državnopravnih rečeh.

Kaj pomeni historično in kaj narodno pravo za nas Slovence?

Spisal L. S.

V zadnjem listu sem govoril o pomembnosti historičnega in narodnega prava za Slovence sploh; naj danes pokažem, kaj imamo mi Slovenci zoseb od prvega in kaj od drugega pričakovati.

Kaj bi mógli mi Slovenci doseči, ako bi se avstrijske državnopravne razmere uravnale na historični podlagi, to kaže naš lanski mariborski program. On je z ozirom na federalni princip (da smo Slovenci federalisti in da ostanemo, in da tedaj s centralisti in dualisti nikoli ne bomo vlekli, to se razumeva samo ob sebi) čisto po naših historičnih (zgodovinskih) pravicah in historičnih spominkih osnovan.

Ali pogledjmo na tanje, če smo z lanskim programom še zadovoljni? Ta program ima, kakor bo vsak slovenski program imeti moral, pred očmi zemeljne ali teritorialne, državnopravne in národne razmere.

Kar se tiče prvih, zahteva vse, kar se po historičnih pravicah zahtevati more; on hoče, da bi se vojvodstvu kranjskemu povrnila starodavna, z dogovori in pogodbami med vladarji in kranjskimi stanoví utrjena deželna celota, to je, da bi mu se nazaj pridružil vzhodni del Istre ali grofija pazinska (Grafschaft Mitterburg), potem Trst in Krasa tisti del, ki je zdaj združen z grofijo goriško. Istre zahodni del, ki je bil benečanski, nima s kranjskim vojvodstvom nobene državnopravne zaveze. To je vse, kar smemo zahtevati za stran združenja slovenskega zemljišča.

Ako bi se tedaj slovenska zemlja vredila na historični podlagi, morala bi kakor dozdaj ostati razdeljena na Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in Istro z deželnimi zbori v Gradcu, Celovcu, Ljubljani, Gorici in Poreču. Po znanih okolščinah bi Slovenci k večemu na kranjskem zboru večino imeli; v Gradcu, Celovcu in Poreču bi bili nedvombeno v manjšini, in na Goriškem, če se odvzame Kras, najbrže tudi. To bi bila historična podoba našega zemljišča, ki je po naravi združena in ena celota. Jaz prašam: kateri Slovenec bi mogel z vladarjem, ako bi za to šlo, podpisati državnopravno pogodbo, ki bi tako našo razdrobljenost za vselej potr-

dila in ki bi dobro polovico našega naroda za vselej podvrgla tuji večini? Jaz mislim, da se ne najde, in če se najde, usahni mu roka!

Domorodci, ki so lanski program dogovarjali, oni so dobro čutili te njegove slabosti, ter so tudi posebno zato svetovali notranje-avstrijsko, v historii dobro utrjeno skupino, ančeš, da bo ta vsaj nekakošna vez raztrganim slovenskim pokrajinam. Ali s to mislijo se mnogi slovenski rodoljubi že precej takrat niso mógli sprijazniti; a zdaj je nepraktična tudi za to, ker vemo, da je Nemci nikakor nočejo, in jih mi siliti ne moremo niti nočemo.

Tako smo tudi z notranje-avstrijsko skupino pri kraji, in pri kraji z vsem, kar moremo zemljišne celote po historičnem pravu zahtevati.

Neki so nam svetovali, da bi se držali „ilirskega kraljestva“, kteremu naj bi se, če je mogoče, pridružilo še slovensko Štajarsko. Ali tem se mora odgovoriti, da ilirsko kraljestvo ni osébinska v državopravnem smislu, da nima historičnega prava, da je enostranski diplomatski akt rajnega cesarja Franca, ki ne veže ne vladarja in ne naroda. Mi bi se sicer tej združbi gotovo nič ne ustavljali; ali zahtevati je po historičnem pravu ne moremo.

To isto veljá tudi temu, kar so časniki z neko odločnostjo pripovedovali, da vlada namerja zediniti Kranjsko, Goriško, Istro, Primorje in Trst v eno upravno skupino z enim deželnim zborom. Če prav tudi taka naredba ne bi bila proti našim željam, in bi jo mi drage volje sprejeli na odbot celega dolga; ali niti tega nam vlada po historičnem pravu storiti ne more.

Nekter poreče: E kaj pa je zato, ali smo Slovenci združeni ali ne, da nam se le narodnost zagotovi (garantira). Ali, prijatelj, ravno, kar se te garancije tiče, je spodtika. Kdo nam bo garantiral? Država ali dežela; vlada ali zastop? Ko tukaj o vladi govorim, mislim ustavno in odgovorno vlado, kakor bo morala biti, ne absolutistične. Kako nam hoče država in državna vlada narodnost garantirati? S tem, da bi se v načrt državne ustave sprejela kaka določba o narodnosti, ni kaj pomagano; od zagotovila na pismu do djanja — to vemo po mnogoletnih skušnjah — je še velik velik korak. A djansk porok bi vlada le takrat biti mógla, ako bi narodnost bila skupna zadeva. Zakaj le skupne državne zadeve bo ravnala pod svojo odgovornostjo državna vlada. Ali mi Slovenci, kot federalisti, nikakor ne moremo pritegniti temu, da bi bile tiste reči, ki se posebno narodnosti dotičejo, na priliko uprava, nauk, sodstvo, skupne reči.

Gledjmo dalje, če nam bodo deželni ali skupinski zastopi, ali deželni izvršilni organi poroki naše narodnosti. Lahko bi bili, to je gotovo; ali zanesti se bomo smeli le takrat, ko bo večina naša, in bodo izvršilni organi naši večini odgovarjali. Ali od nemške ali laške večine, in od organov tej večini odgovornih, pričakovati garancije slovenski narodnosti, bila bi predrznost!

Jaz ne morem pritrditi tistim, ki mislijo, da bo samouprava po občinah in okrajih dajala dovolj svobode narodnemu razvitku. Jaz ne pritrdim, dokler bo tuja večina občinam in okrajem postave dajala. Za svarilen primer mi služi postava ob okrajnem zastopu štajarskem (glej letoš. „Slovenca“ list 72). Po mojem trdnem prepričanji tudi ni dovolj, da se nam narodnost samo zagotovi. Ako hočemo v resnici živeti, a ne samo životariti, ako hočemo srečno preboleti rane tolikostoletnega zatora in krepko napredovati, temu je tréba združene moči, krepke podbude in obilnih duhovnih in stvarnih sredstev. A kaj se imamo nadjati, dokler bo v zborih nad dobro polovico naših rojakov gospodovala tuja večina? Kakove podpore imamo pričakovati od

Gradca, Celovca, Trsta in Poreča? Po samih dobrovoljcih pa, po mali peščici narodnih diletantov nikdar ne pridemo deleč.

Naj si tedaj preišljujemo naše reči, kakor hočemo, vse misli vodijo le na eno prepričanje: da pravega zagotovila in djanskega napredka naše narodnosti ne bo, dokler vsi Slovenci ne bomo imeli enega deželnega zbora, in skupne, našemu zboru odgovorne deželne vlade. Ker pa tega po historičnem pravu nikdar doseči ne moremo, je moj sklep: Dajmo historiji in njenim izročilom slovó in primimo se odločno narodne ideje.

Zgodovinsko-politične razprave.

Avstrija v različnih dōbah.

(Dalje.)

3. Avstrija od leta 1860 do 1866.

Še le po nesrečni bitki na Laškem 1859. l. se je resnobno lotila vlada tega, da se narodom dajo ustavne pravice; pozvala je svetovalstvo državno na Dunaj. Nasledek tega zbora bila je oktoberska diploma. Goluhovski je bil prvi poklican, da naj djansko vredi, kar veleva beseda diplomova. Al tako nesrečen vrednik je bil, da se je brž opustilo, kar je on vstvaril. Na njegovo mesto pozvan napravi Schmerling ustav 20 febr. 1861. Al vès ustav je in posebno volilni red takošen, da tudi s tem ustavom niso mogla državna kola naprej, čeravno jih je Schmerling silil na vso moč in so mu nemški centralisti pritiskali hudo. Naposled so še ti zapustili svojega mojstra. Schmerling je moral z rok dati državno krmilo, nastopil je grof Belkredi in cesarski manifest od 20. septembra 1865 napoveduje avstrijskim narodom drugo — veselejšo dōbo: dōbo, v kateri ima nehati centralizem in ž njim germanizem, ki sta kakor huda mōra tlačila vse narode nenemške. Ustavljen je po septembarskem manifestu bil ustav od 20. svečana 1861. leta — al Belkredi je s starimi rokami in starimi nogami, to je, s Schmerlingovimi višimi in nižimi uradniki nastopil novo pot, in Schmerlingovi deželni zbori so ostali, ki so bili osnovani po redu, kateri ima na obrazu preočiten pečat ponemčevanja narodov avstrijskih. In to dvojno je, česar imamo največ obžalovati, da novi državni minister Belkredi ni brž premenil.

Da je podlaga po vse kriva volilnemu redu, jasno nas učé številke, ktere se berejo v letošnjem listu 230. in 231. pražke „Politike.“ Vredno je te številke na tanko pregledati, ker nas učé, kako se je postopalo sè Slovani v volitvah za deželne zборе. Predposlavši še le to, da dolnja Avstrija (pod Anizo) neposredno štibro plača tudi z dohodki družih krajev, ker vsa društva železniška, denarna (banka, credit, bodenkreditanstalt, asekuracije itd.) in vse centralne oblasti (ministerstva itd.) dobivajo svojo plačo iz dohodkov vseh zemljá, ne pa samo iz dolnje Avstrije, preglejmo, kar statistika pravi o pravičnosti Schmerlingovega volilnega reda:

	Plača neposrednih davkov poprek:	Število poslancev:	tedaj 1 poslanec na:
Gornja Avstrija	2,900.000 gold.	10	290.000 gold.
Solnograško	515.000 „	3	171.000 „
Tirol in Vorarlberg	1,224.000 „	12	102.000 „
Štajarska	2,996.000 „	13	230.000 „
Koroška	932.000 „	5	186.400 „
Kranjska	1,217.000 „	6	202.000 „
Primorje	1,811.000 „	6	301.833 „
Česka	17,551.000 „	54	325.018 „
Moravska	6,832.000 „	22	310.545 „
Šlezka	1,287.000 „	6	214.000 „
Galicija	6,837.000 „	38	179.992 „
Bukovina	593.000 „	5	118.600 „

Iz tega pregleda vidimo, kako hudo malo poslancev ima Česka, Primorje in Moravska v razmerji s Tiroljskim, s Salzburgom in Koroškim.

Še jasneje učí nas statistični pregled ljudstvo po raznih kronovinah:

	Nemcev	Slovanov
Gornja in dolnja Avstrija ima	2,200.000	6.870*)
Štajarska, Koroška in Kranjska	902.147	900.200
Goriško, Gradiška, Istra in Trst	8.150	331.042
Tiroljska, Vorarlberg	525.092	—
Česka	1,800.000	3,000.000
Moravska	483.000	1,351.000
Šlezka	234.000	223.928
Galicija	114.000	4,066.500
Bukovina	37.000	195.000

Iz tega vidimo, da je po teh službenih številkah — ki gotovo niso Slovanom, ampak Nemcem na korist stavljen, 6 milijonov in 303.389 Nemcev in 10 milijonov in 74.670 Slovanov bilo zastopanih v dunajskem državnem zboru. Kako so pa bili ondi?

Iz:	poslancev:	od duš:	tedaj eden od:
Avstrije dolnje	18	1,369.000	76.000 duš
Avstrije gornje	10	688.000	68.000 „
Salzburga	3	140.000	46.000 „
Tirol in Vorarlberga 12		865.000	72.000 „
Štajarskega	13	1,010.000	77.000 „
Koroškega	5	324.000	64.000 „
Kranjskega	6	467.000	77.000 „
Primorja	6	507.000	84.500 „
Českega	54	4,478.000	88.400 „
Moravskega	22	1,878.000	86.000 „
Šlezkega	6	462.000	77.000 „
Galicije	38	4,632.000	121.000 „
Bukovine	5	447.000	89.400 „

Zopet vidimo, da so čisto slovanske zemlje, kakor česka, moravska, galiciška, šlezka, kranjska siromaške pasterke tega volilnega reda; kjer so pa Nemci sami, kakor v Salzburgu, v Avstrii, na severnem Tiroljskem ali pa v očitni večini, kakor na pr. na Koroškem, tam se je veliko več poslancev podelilo. In Štajarska? Kdo je že pozabil živega govora Hermanovega in Razlagovega v Gradcu, kjer dokazujeta, kako je Schmerling Nemce predpostavil Slovincem. In res nas je učilo izkustvo, da v dunajskem parlamentu ni bilo več kakor nekih 48 slovanskih mož in več kakor 120 nemških! To nam tedaj potrjuje, da je vès volilni red osnovan na krivi podlagi; to nas pa tudi učí, kakošni so nasledki nenaravno osnovanih naših šol, za ktere vendar plačuje sam narod. Je li morebiti sad teh šol naraven, če iz njih doraščajo ljudje, kateri se duševno ne razumejo več z unim narodom, kateri plača učitelja in učilnico?

Tak volilni red ne more se nikakor držati, in če Belkredi želi čuti prave misli pojedinih narodov, mora popred volilni red osnovati na pravični podlagi, kadar gre predlagati poslancem životni, za več vekov namenjeni novi ustav. Brez tega, kakor vidimo, ne bo slišal naroda, kakor je v resnici, ampak kakor je — izmišljen v glavi ministra, kateremu je „obljubljena dežela“ bila Nemčija. (Kon. prih.)

Ozir po domačii.

Potovanje k sv. Križu pri belih Vodah.

(Konec.)

„Hvala bodi Bogu!“ sem zakričal, ko sem prikorčil na Kramarico, precej visok hrib, ki loči črnsko

*) Tukaj se pisalcu teh vrstic vendar čudno zdi, da v Beču (Dunaji) ni Slovanov? Vemo, da je samo Čehov veliko število; v Beču g. Coernig leta 1861. ni videl Slovanov, na Kranjskem pa je razun 22.898 Kočevarjev našel še skoro 15.000 Nemcev!! Kakor nas učí str. 54 njegovega delca „Die Vertheilung der Völkerstämme in der österr. Monarchie“, šteje zoper jasno svojo besedo le raztresene Nemce, Slovanov pa ne vidi. In vendar iz svojega izkustva vemo, da je v Beču veliko, veliko izobraženih in prostih Slovanov, daleč čez 100.000 duš!!